Kas ir kooperatīvs un kāpēc tos veido?

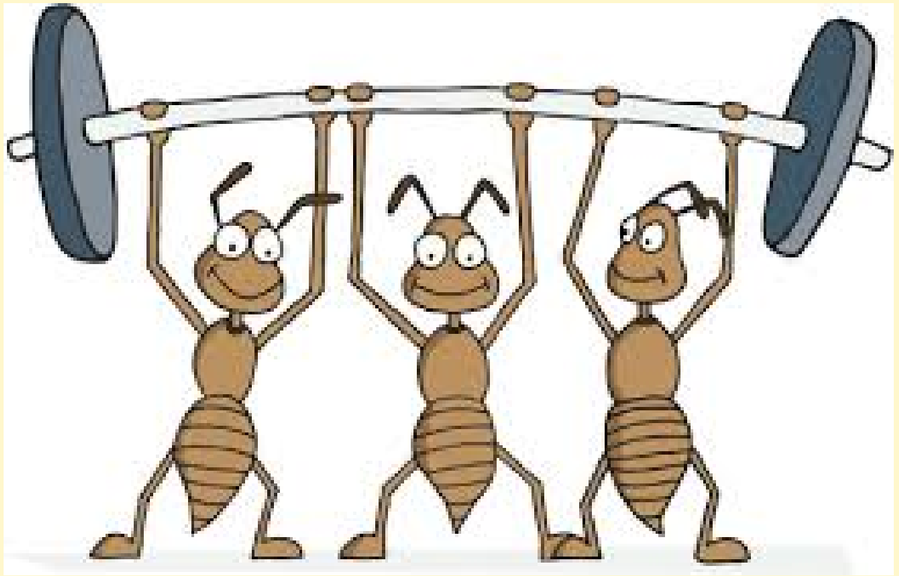

Liene Feldmane

2021. gada 19. janvārī

Doma šai dienai:

"Neviens no mums katrs atsevišķi nav tik zinošs kā mēs visi kopā"

Ken Blanchard

ASV vadībzinību konsultants

Šodien

- Lauksaimniecības kooperatīvu vēsture.
- Kas ir kooperatīvs un kāpēc tos veido?
- Kooperatīvu veidi.
- Kooperatīvu organizācijas.
- Kooperatīva misija, vērtības, ētika un principi.

Lauksaimniecības kooperatīvu vēsture

1754.
Lielbritānijā nodibināts pirmais lauksaimnieku kooperatīvs.

1763.
Vācijā - Tīringas lauksaimniecības biedrība.

1796.
Latvijā - Vidzemes Vispārderīgā un ekonomiskā sabiedrība.

1844. Lielbritānijā- **Rochdale Pioneers** – kooperatīvās kustības dibinātāji. Noteikumi, kurus viņi izmantoja sava kooperatīva vadīšanai, ir pazīstami kā Rokdeilas principi, kas ir kļuvuši par šodienas kooperatīvu vērtību un principu modeli.

Kas ir kooperatīvs?

Kooperatīvs ir autonomu personu apvienība, kas brīvprātīgi apvienojas, lai apmierinātu kopējās ekonomiskās, sociālās un kultūras vajadzības un centienus, izmantojot kopīgi piederošu un demokrātiski kontrolētu uzņēmumu.

Starptautiskā kooperatīvu alianse

Kooperatīvā sabiedrība ir brīvprātīga personu apvienība, kuras nolūks ir veicināt biedru kopīgo ekonomisko interešu efektīvu īstenošanu.

LR Kooperatīvo sabiedrību likums

Autonoma — autonoma ir no grieķu vārda, kas nozīmē, ka tam ir savi likumi. Tiek uzsvērts, ka kooperatīvam jābūt nošķirtam no jebkura investora vai valsts uzņēmuma.

Apvienība — kooperatīvi tiek dibināti, kad cilvēki sadarbojas, lai sasniegtu mērķi, izmantojot kopīgi piederošu uzņēmumu.

Brīvprātīgi - Viens no kooperatīva principiem ir, ka dalībai jābūt atvērtai. Tai arī vajadzētu būt pilnīgi brīvprātīgai, nevis obligātai, vai piespiedu kārtā.

Kopējās vajadzības un centieni — šī ir viena no svarīgākajām definīcijas daļām. Tas parāda, ka kooperatīvi vieno cilvēkus, kuriem ir kopīgas vajadzības vai vēlmes. Atšķirībā no klasiskajiem uzņēmumiem, šīs vajadzības un vēlmes ir ne tikai ekonomiskas, bet arī sociālas un kultūras.

Kooperatīvus bieži dibina, lai nopelnītu vai ietaupītu naudu biedriem, bet tie var paveikt daudz, daudz vairāk.

Kopīgi piederošs – kooperatīvu biedru/īpašnieku kopīgā iezīme ir tāda, ka cilvēki, kas izmanto uzņēmuma pakalpojumus, ir cilvēki, kuriem tas pieder.

Demokrātiski kontrolēti - kooperatīvi darbojas pēc principa, ka katrs biedrs iegūst vienu balsi neatkarīgi no tā, cik daudz viņi ir ieguldījuši kooperatīvā. Kooperatīvos biedri ir tie, kas pieņem svarīgākos lēmumus.

Uzņēmums — kooperatīvs ir cilvēku apvienība, bet tas ir arī uzņēmums. Tas nozīmē, ka tam ir jārēķinās ne tikai ar savu biedru vajadzībām, bet arī jārēķina savas finanses.

Citiem vārdiem sakot, kooperatīvam ir jāatbilst tā biedru vajadzībām un gaidām, bet tam ir arī jāatbilst pamatdarbības formai.

Kooperatīvs un Dažu īpašnieku/ investoru uzņēmumi

	Uzņēmumi (pārvalda investori)	Kooperatīvi (pārvalda biedri)
Vērtības		
Mērķis		
Īpašumtiesības un pārvaldība		
Peļņa		
Finansējums		

	Uzņēmumi (pārvalda investori)	**Kooperatīvi (pārvalda biedri)**
Vērtības	Valdes vai vadības lēmums – iekļaut vērtības uzņēmējdarbībā vai nē	Tās tiek ietvertas kā misijas un kooperatīva darbības daļa
Mērķis		
Īpašumtiesības un pārvaldība		
Peļņa		
Finansējums		

	Uzņēmumi (pārvalda investori)	Kooperatīvi (pārvalda biedri)
Vērtības	Valdes vai vadības lēmums – iekļaut vērtības uzņēmējdarbībā vai nē	Tās tiek ietvertas kā misijas un kooperatīva darbības daļa
Mērķis	Maksimāli palielināt ieguldījumu atdevi. Lai sasniegtu peļņu, var atkāpties no misijas	Maksimāli palielināt pakalpojumus un ieguvumus biedriem; biedri fokusējas uz misiju
Īpašumtiesības un pārvaldība		
Peļņa		
Finansējums		

	Uzņēmumi (pārvalda investori)	Kooperatīvi (pārvalda biedri)
Vērtības	Valdes vai vadības lēmums – iekļaut vērtības uzņēmējdarbībā vai nē	Tās tiek ietvertas kā misijas un kooperatīva darbības daļa
Mērķis	Maksimāli palielināt ieguldījumu atdevi. Lai sasniegtu peļņu, var atkāpties no misijas	Maksimāli palielināt pakalpojumus un ieguvumus biedriem; biedri fokusējas uz misiju
Īpašumtiesības un pārvaldība	Akciju turētāji/ investori. Balso pēc akciju daļu skaita	Biedri, kooperatīva pakalpojumu izmantotāji. Viens biedrs – viena balss
Peļņa		
Finansējums		

	Uzņēmumi (pārvalda investori)	Kooperatīvi (pārvalda biedri)
Vērtības	Valdes vai vadības lēmums – iekļaut vērtības uzņēmējdarbībā vai nē	Tās tiek ietvertas kā misijas un kooperatīva darbības daļa
Mērķis	Maksimāli palielināt ieguldījumu atdevi. Lai sasniegtu peļņu, var atkāpties no misijas	Maksimāli palielināt pakalpojumus un ieguvumus biedriem; biedri fokusējas uz misiju
Īpašumtiesības un pārvaldība	Akciju turētāji/ investori. Balso pēc akciju daļu skaita	Biedri, kooperatīva pakalpojumu izmantotāji. Viens biedrs – viena balss
Peļņa	Tiek dalīta pēc ieguldītā kapitāla apmēra.	Pārpalikums (peļņa) tiek dalīta proporcionāli izmantoto pakalpojumu apmēram.
Finansējums		

	Uzņēmumi (pārvalda investori)	Kooperatīvi (pārvalda biedri)
Vērtības	Valdes vai vadības lēmums – iekļaut vērtības uzņēmējdarbībā vai nē	Tās tiek ietvertas kā misijas un kooperatīva darbības daļa
Mērķis	Maksimāli palielināt ieguldījumu atdevi. Lai sasniegtu peļņu, var atkāpties no misijas	Maksimāli palielināt pakalpojumus un ieguvumus biedriem; biedri fokusējas uz misiju
Īpašumtiesības un pārvaldība	Akciju turētāji/ investori. Balso pēc akciju daļu skaita	Biedri, kooperatīva pakalpojumu izmantotāji. Viens biedrs – viena balss
Peļņa	Tiek dalīta pēc ieguldītā kapitāla apmēra.	Pārpalikums (peļņa) tiek dalīta proporcionāli izmantoto pakalpojumu apmēram.
Finansējums	Investoru kapitāls	Pašu kapitāls

Kas tad nosaka, ka kooperatīvs ir kooperatīvs?

Tā ir attieksme. Lepnums. Vēlme pēc neatkarības. Mīlestība uz vietu un ģimeni. Un pats galvenais ir vēlme strādāt kopā līdzīgi domājošu personu grupā, cerot izmantot iespēju vai atrisināt kādu problēmu.

Atbildot īsi uz jautājumu: Tu!

Kooperatīvs ir veids, kā formalizēt attiecības starp cilvēku grupu – tam daudz nerūp juridiskā forma.

Darbojoties pareizi, tas nodrošina pārredzamību un taisnīgumu, kā arī sniedz skaidru lēmumu pieņemšanu, elastīgumu kapitāla finansēšanā un labas pēctecības plānošanas iespējas. Nevietā, nelaikā, ne ar tiem cilvēkiem, tas var radīt zināmu kaitējumu un neizdoties.

Kāpēc veidojas kooperatīvi?

Kooperatīvi ir viens no veidiem, kā cilvēku grupa var rast risinājumu savām vajadzībām vai izmantot iespēju.

Kooperatīvi var tiešā veidā apmierināt biedru vajadzības nekā citu veidu uzņēmumi, papildus tam kooperatīvi gūto peļņu sadala saviem biedriem - īpašniekiem, nevis investoriem.

Viena ideja, dažādas iespējas

Kooperatīvu veidi

Kooperatīvi var veidoties, lai piepildītu daudzas dažādas vajadzības un centienus, un ir daudz dažādu veidu, kā kooperatīvi to var izdarīt, vienlaikus ievērojot kooperācijas principus un vērtības.

Tas nozīmē, ka ir daudz dažādu sadarbības veidu.

Neskatoties uz visiem iespējamajiem sadarbības veidiem, visur tiek saglabāta ideja, ka biedri demokrātiski vada uzņēmumu, ko viņi (paši) izmanto savā labā.

Ražotāju kooperatīvs

Cilvēku grupām, kas nodarbojas ar lauksaimniecību, zvejniecību un mežsaimniecību.

LATRAPS

VAKS
Kopā darām vairāk

Straupe

PLPKS Dundaga

DURBES GRAUDS

Epiim

PIENA CEĻŠ

JAUNPILS

Kuldīgas labumi

Talsu novada garša

mežsaimnieks
Mežsaimniecības pakalpojumu kooperatīvā sabiedrība

Patērētāju kooperatīvs

Šie uzņēmumi pieder un tos pārvalda cilvēki, kuri vēlas iegādāties no kooperatīva.

Biedru galvenā iesaistīšanās savā kooperatīvā ir preču vai pakalpojumu patēriņš.

To pirkumi var ietvert pārtikas preces, elektroenerģijas vai telefona pakalpojumus, mājokļu apsaimniekošanu, veselības aprūpi vai arī finanšu pakalpojumus kā krājaizdevu sabiedrības piedāvājumu.

Kooperatīvi var būt niecīgi vai milzīgi: neliels pārtikas tiešās pirkšanas klubs ciematā vai vairāku miljonu eiro lielveikals pilsētā.

Krājaizdevu sabiedrības

Krājaizdevu sabiedrības faktiski ir patērētāju finanšu pakalpojumu kooperatīvi, kuros katrs noguldītājs kļūst par dalībnieku - īpašnieku

Biedri piedalās ikgadējās sanāksmēs un ievēlēt padomi, kuru parasti veido kopienas brīvprātīgie, lielākā daļa no viņiem ir ar ievērojamu finanšu vai citu atbilstošu kompetenci jomā.

Mazumtirdzniecības jeb iepirkumu kooperatīvi

Dažreiz sauc par kopīgu pakalpojumu kooperatīvu. Daudzi no šiem kooperatīviem pieder neatkarīgiem uzņēmumu īpašniekiem.

Vienojošais ir tas, ka viņi cenšas uzlabot savu efektivitāti un / vai tirgus konkurētspēju, pērkot lielos apmēros plašu preču un pakalpojumu klāstu.

Best Western moteļi, True Value un ACE datortehnikas veikali ir neatkarīgi uzņēmumi, kas ir izveidojuši valsts un starptautiskus kooperatīvus, lai iegādātos preces un pakalpojumus par zemākām cenām.

Sociālie kooperatīvi

Sociālo kooperatīvu biedri – īpašnieki:

- Bērnu aprūpes centrs, kas pieder vecākiem vai aprūpētājiem;
- Jaunatnes kooperatīvs, kas pārvalda pilsētas pakalpojumus, kas pieder jauniešiem, kuri tur strādā;
- Publisks pakalpojums vai uzņēmums, kas pieder un kuru pārvalda personas ar invaliditāti.

Mājokļu kooperatīvi

Darbinieku kooperatīvs

Šie uzņēmumi pieder dažiem vai visiem darbiniekiem. Atkarībā no nepieciešamā sākuma kapitāla tie var piedāvāt darbiniekiem iespēju pašiem vadīt savu uzņēmumu ar ļoti maziem finanšu ieguldījumiem.
Darbinieku kooperatīvi ir populāri mazo advokātu grupu, dizaineru, inženieru un citu speciālistu vidū.

Darbinieku kooperatīvs ir ideāla struktūra cilvēkiem ar nelielu vai zemu ienākumu līmeni.

Dažiem darba ņēmēju kooperatīviem ir ievērojams biedru skaits. Piemēram, Mājas aprūpes darbinieku kooperatīvam Bronksā Ņujorkā ir 800 biedru. Pārsvarā tās ir sievietes, imigrantes ar zemiem ienākumiem un aprūpē vecāka gadagājuma, slimus vai ar invaliditāti cilvēkus.

Hibrīdi: ražotājiem un patērētājiem piederoši kooperatīvi

Jauns modelis, galvenokārt pārtikas preču kooperatīvos, ir patērētāju un ražotāju kooperatīvi. Šajos kooperatīvos gan ražotājiem, gan patērētājiem vienlīdzīgi pieder kooperatīvs un vienlīdzīgi to pārvalda - ievēl personas padomē un tā tālāk.

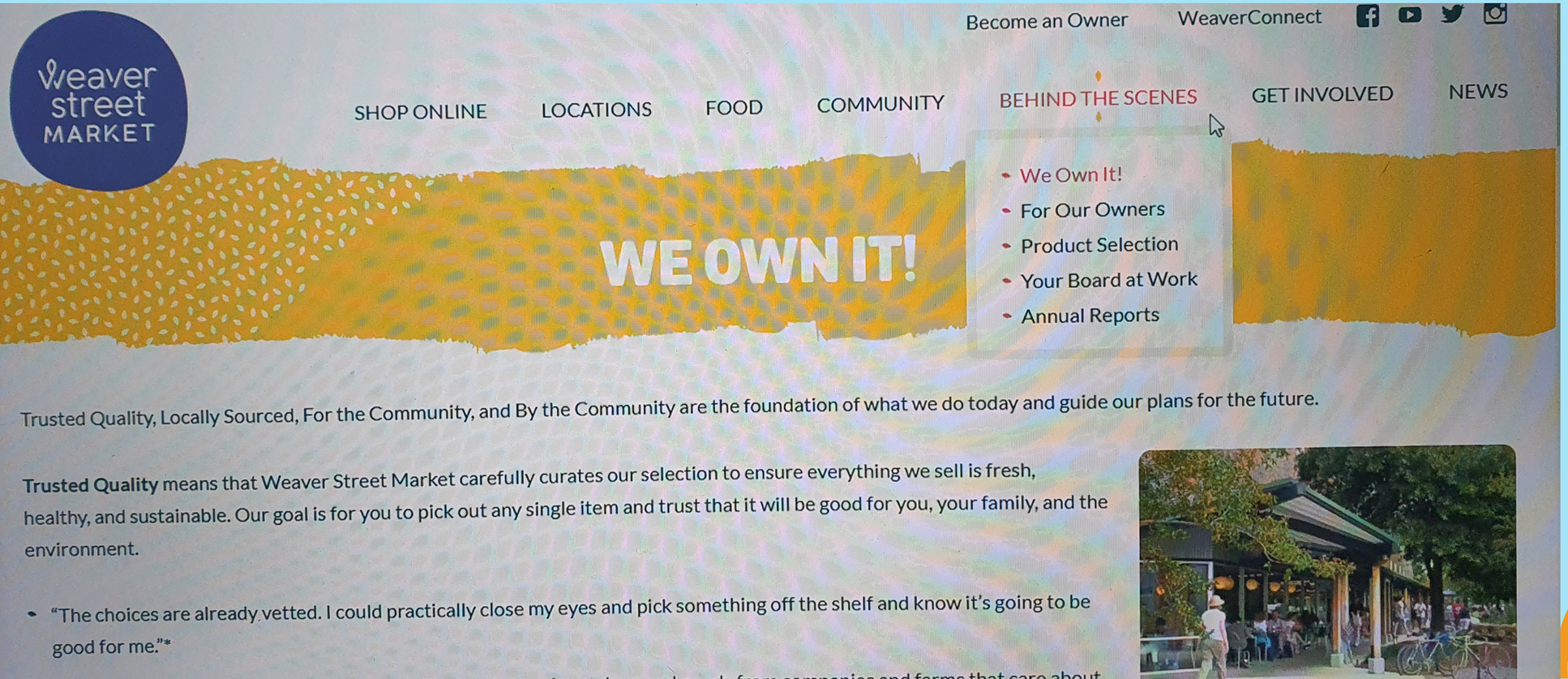

Kāpēc kooperēties?

Kooperatīviem ir ētiska, ilgtspējīga pieeja uzņēmējdarbībai, ņemot vērā ne tikai savu darbību ekonomisko ietekmi, bet arī to sociālo / kultūras un vides ietekmi.

ES statistika - ES ir 250 000 kooperatīvu, kas pieder 163 miljoniem iedzīvotāju (viena trešdaļa ES iedzīvotāju) un nodarbina 5,4 miljonus cilvēku.

Kooperācijas motivācija - veiksme pret neveiksmi

Kooperatīvi piedāvā risinājumu. Tie dod cilvēkiem iespēju kontrolēt uzņēmumu, kuram viņi ir vistuvāk - vai viņi iepērkas tajā, strādā, vai arī piegādā tam. Kooperātivs dod cilvēkiem iespēju kontrolēt lietas, kas viņiem ir svarīgas, procesā, veicinot produktivitāti, izmantojot inovācijas un dodot viņiem iespēju līdzdarboties. Tā ir kooperatīvu priekšrocība.

Kooperatīvu kustība Pasaulē, Eiropā, Latvijā

Liela Pasaules iedzīvotāju daļa ir kooperatīvu biedri

Somijā 72% no iedzīvotājiem ir kooperatīvu biedri

ASV vairāk nekā 40,000 kooperatīvi apvieno 350 miljonus biedru (daudz cilvēku ir biedri vairākos kooperatīvos)

Kanādā 50% no iedzīvotājiem, apmēram 18 miljoni ir kooperatīvu biedri

Urugvajā apmēram 30% iedzīvotāju ir kooperatīvu biedri, t.i. apmēram 1 miljons biedru

Singapūrā apmēram 25% iedzīvotāju ir kooperatīvu biedri, t.i. apmēram 1,4 miljons biedru.

Latvijā apmēram 5% lauksaimnieku ir kooperatīvos. Graudkopībā 36%, piena lopkopībā 18% no kopējā skaita nozarē (aptuveni 5000 biedru kopā).

International Co-operative Alliance

- Starptautiskā kooperatīvā alianse – dibināta 1895. gadā
- Starptautiskā kooperatīvo alianse apvieno, pārstāv un apkalpo kooperatīvus visā pasaulē.
- Tā ir viena no vecākajām nevalstiskajām organizācijām un viena no lielākajām organizācijām, ko mēra pēc pārstāvēto cilvēku skaita: 1,2 miljardi kooperatīvu biedru pasaulē.
- Visu politisko atšķirību pārvarēšana starp tās locekļiem bija sarežģīta, bet Starptautiskā kooperatīvā alianse izdzīvoja, apņemoties saglabāt mieru, demokrātiju un politisko neitralitāti.

copa cogeca

european farmers european agri-cooperatives

- 1957 – Romas līgums izveidoja Eiropas Ekonomikas kopienu (KLP).
- 1958 – Nodibina COPA (Profesionālo lauksaimniecības organizāciju komiteja).
- 1959 – COGECA (Lauksaimniecības kooperatīvu vispārējā konfederācija).
- 1962 – apvienojot divas organizācijas COPA un COGECA vienā.

COPA

- Pārstāv gan Eiropas Savienības lauksaimnieku vispārējās, gan īpašās intereses.
- Izskata jautājumus, kas saistīti ar kopējās lauksaimniecības politikas (KLP) attīstību.
- Ietver visas lauksaimniecības nozares intereses.
- Meklēt risinājumus, kas balstās kopējās interesēs.

COGECA

- Darbojas kā lobijs un platforma kooperācijas jautājumos.
- Iesaistās Kopienas politikas veidošanā un attīstībā, kas rada svarīgus pamatnosacījumus kooperatīvajiem uzņēmumiem.
- Veicina sadarbību starp kooperatīvajiem uzņēmumiem Eiropas līmenī.

Dibinātāji (2002. gada 6.februāra dibināšanas protokols):

4 graudu kooperatīvo sabiedrību vadītāji:

Edgars Ruža (LATRAPS)
Indulis Jansons (VAKS)
Arnis Ķibers (Daiva)
Agrita Bumbiere (Vārpa)

2 piena kooperatīvu vadītāji:

Uldis Štoss (Laura)
Māris Petrēvics (Dzēse)

Mērķis - uzlabot lauksaimniecības kooperatīvu darbību Latvijā.

Kooperatīvu atbilstība

- kooperācijas būtība
- identifikācija un revīzija
- nodokļu atlaides
- izdevīgas iespējas startēt dažādās finanšu resursu piesaistes programmās

Sadarbība ar lauksaimnieku organizācijām, valsts un pašvaldību institūcijām

Kooperācija – tā ir lauksaimnieku, mežsaimnieku un mājražotāju iespēja būt efektīviem tirgū. Tā ir atbildīga ilgtermiņa sistēma.

KOOPERATĪVS

Neizdošanās biežākie iemesli:

Kvalitātes atšķirības

Personīgā ieinteresētība

Vadības trūkums

Vadības nekompetence

Populāri maldīgi uzskati

Kooperatīvi izmirst

Kooperatīvi - un jo īpaši kooperatīvi, kas pieder darbiniekiem - piedzīvo straujas izaugsmes un paplašināšanās periodu, īpaši pēc 2008. gada finanšu sabrukuma.

Visā Eiropā daudzās valstīs kooperatīvu skaita pieaugums salīdzinājumā ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu ir pieaudzis par 30%, jo darbinieki bēg no apgrūtinoša biroja darba un patērētāji cenšas samazināt izmaksas, apvienojot pirktspēju.

Kooperatīvs nevar strādāt ar peļņu

Nepareizi. Kooperatīvs nav bezpeļņas organizācija. Kooperācija nozīmē, ka cilvēki ir izvēlējušies strādāt kopā, lai sasniegtu kopīgu mērķi - gūt peļņu vai ietaupījumus.

Liela atšķirība ar kooperatīvu ir peļņas sadalījums:

- Viena daļa tiek sadalīta dalībniekiem dividenžu veidā, pamatojoties uz to, cik lielā mērā viņi izmanto sadarbības pakalpojumus.
- Viena daļa tiek izmantota, lai uzlabotu kooperatīvu pakalpojumus un nodrošinātu sadarbības ilgtermiņa dzīvotspēju.
- Viena daļa tiek nodota kopienai, izmantojot sponsorēšanu un ziedojumus.

Toni kooperatīvā nosaka lielākie biedri

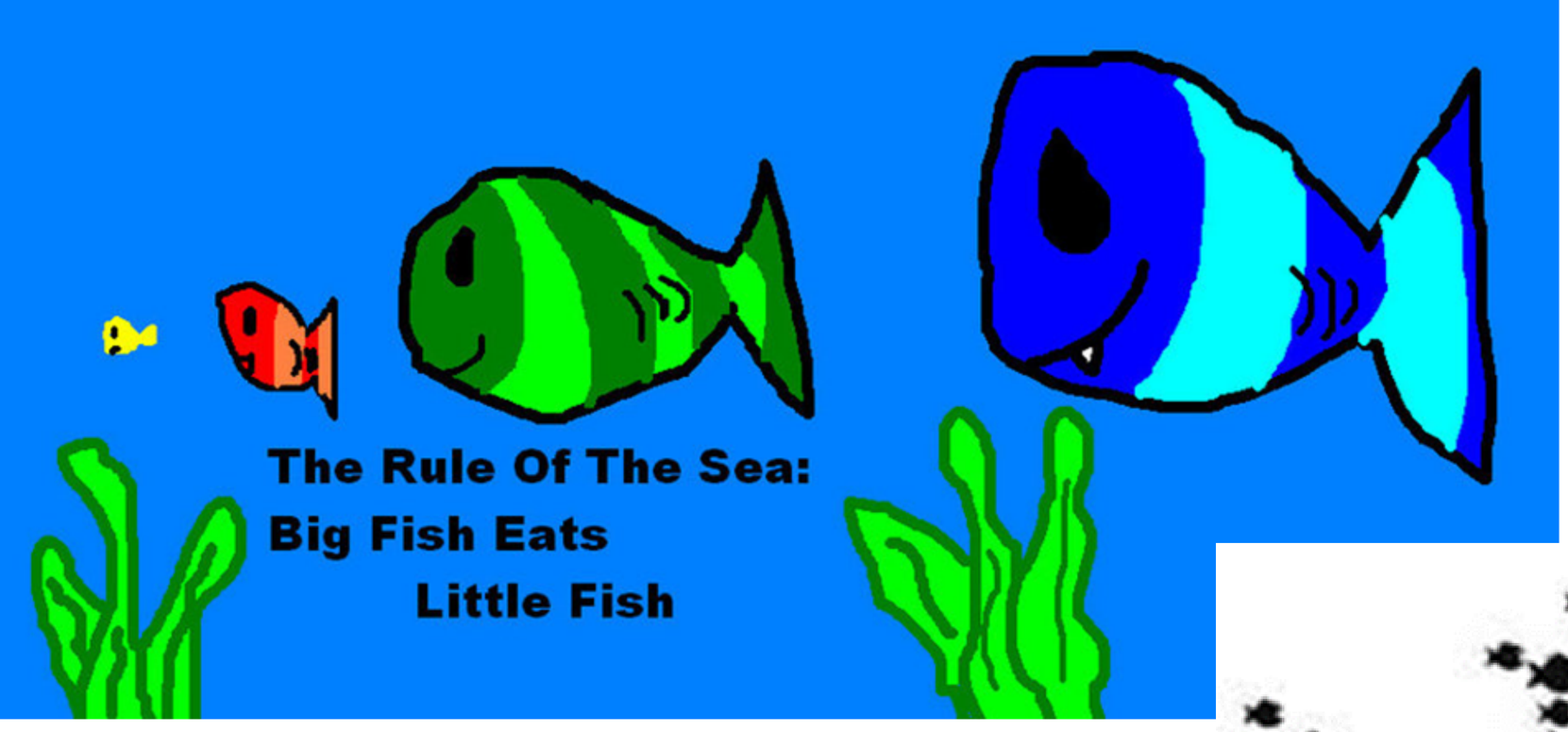
The Rule Of The Sea:
Big Fish Eats
Little Fish

ORGANIZE!

Kooperatīva misija, vīzija un vērtības

Vairāk nekā biznesa modelis

Kooperatīvi ir vairāk, nekā tikai savādāks uzņēmējdarbības veids. Kooperatīvi ir daļa no vēsturiskās kustības, kas balstās uz noteiktiem principiem un vērtībām.
Daži biedri šo vēsturi atzīst un godina vairāk nekā citi, bet visi ir daļa no tās.

Kooperatīva vērtības

Kooperatīvi balstās uz pašpalīdzības, pašatbildības, demokrātijas, vienlīdzības, taisnīguma un solidaritātes (interešu, uzskatu, mērķu kopība un rīcības saskaņotības) vērtībām.

Savu dibinātāju tradīcijās kooperatīva biedri tic godīguma, atklātības, sociālās atbildības un citu cilvēku ētiskajām vērtībām.

Rokdeilas pionieri

- "Rokdeilas pionieri" bija 28 personu grupa no Rokdeilas Anglijā. Pionieri atklāja, ka nodarbinātības, algu un pārtikas cenu izmaiņas industriālās revolūcijas laikā apgrūtina viņiem iespēju atļauties iegādāties pamatpirkumus. Viņi ticēja, ka, sākot savu kooperatīvo pārtikas veikalu, viņi var padarīt produktus sev pieejamākus.
- 1844. gadā "pionieri" apvienoja savu naudu un atvēra nelielu veikalu, kurā pārdeva sviestu, cukuru, miltus, auzu pārslas un sveces.
- Rokdeilas pionieri kļuva slaveni ar noteikumiem, kurus izmantoja sava kooperatīva vadīšana. Tie ir pazīstami kā Rokdeilas principi.
- Rokdeilas principi ir kļuvuši par šodienas kooperatīvu vērtību un principu modeli. https://en.wikipedia.org/wiki/Rochdale_Principles

Brīvprātīga un atklāta dalība — ikviens var kļūt par biedru, ja spēj izmantot kooperatīva pakalpojumus un vēlas uzņemties atbildību. Tāpat ir iespēja izstāties no kooperatīva.

Demokrātiska biedru kontrole — 1 biedrs 1 balss, biedri iesaistās lēmumu pieņemšanā

Ekonomiskā līdzdalība — dalības maksa, pamatpajas iegāde; lemj par kooperatīva pārpalikumu – sadalīt, novirzīt attīstībai, dividendes

Autonomija — to nosaka arī kooperatīvu definīcijā – pašpalīdzības organizācija, kuru kontrolē to biedri

Izglītība, apmācība un informācija — sabiedrības informēšana; savu biedru, padomes izglītošana.

Sadarbība starp kooperatīviem — kooperatīvu kustības vienotība nacionālā, starptautiskā līmenī

Rūpes par sabiedrību — koncentrējas uz biedru vajadzībām

7 KOOPERĀCIJAS PRINCIPI

Biznesa ētika kooperatīvā

- Kooperatīva sirds – paļaušanās un uzticēšanās.
- Cilvēkiem, kas strādā kopā ir jāpaļaujas un jāuzticas vienam uz otru.
- Lai arī kooperatīvu ikdienas panākumos svarīga ir konkurētspēja, vairāk uzmanības jāpievērš ilgtermiņa dalības un lojalitātes veidošanai. Kooperatīviem jāizstrādā unikālas ētiskās īpašības, kas atšķir tos no konkurentiem.
- Kooperatīva unikalitāte ir tā saistības ievērot visu biedru labklājību, nevis koncentrēties tikai uz individuālu ekonomisko labklājību.
- Cilvēkus dabiski piesaista personas un organizācijas, kuras uzskata par godīgām un ētiskām.

UZTICĒŠANĀS → SARUNĀŠANĀS → IZPRATNE

Turpmāk

- Kooperatīvu pārvaldība jeb kooperatīvu iekšējās sistēmas uzbūve un darbība
- Biedri, biedru padome, kooperatīva vadība un viņu atbildība un pienākumi, savstarpējās attiecības
- Kooperatīva veidošana
- Likumdošana, statūti, kooperatīvu atbilstība

Paldies par uzmanību!

Liene Feldmane
Epasts: Liene.Feldmane@llkc.lv
Tālr.nr. 29334520